

نقش واسطه‌ای هویت اخلاقی در رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و شادکامی

The Mediating Role of Moral Identity in the Relationship Between Family Communication Patterns and Happiness

Amirabbas Fatehi
MA in Educational Psychology
Shiraz University

Farideh Yousefi, PhD
Shiraz University

فریده یوسفی*
دانشیار گروه روان‌شناسی تربیتی
دانشگاه شیراز

امیرعباس فاتحی
کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی
دانشگاه شیراز

Aliasqar Malekizadeh
MA in Educational Psychology
Shiraz University

علی اصغر ملکی‌زاده
کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی
دانشگاه شیراز

چکیده

هدف این پژوهش، تعیین نقش واسطه‌ای هویت اخلاقی (با دو بعد درونی‌سازی و نمادسازی) در رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده (با دو الگوی گفت‌وشنود و هم‌نوایی) و شادکامی بود. شرکت‌کنندگان ۳۰۸ نفر از دانشجویان کارشناسی دانشگاه شیراز (۱۲۵ زن و ۱۸۳ مرد) بودند که با روش خوشه‌ای تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه بازنگری‌شده الگوهای ارتباطی خانواده (کوئرر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲ب)، مقیاس هویت اخلاقی (آکینو و رید، ۲۰۰۲) و پرسشنامه شادکامی آکسفورد (آرگیل، ۲۰۰۱) استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که جهت‌گیری هم‌نوایی به صورت منفی معنادار و جهت‌گیری گفت‌وشنود به طور مثبت معنادار شادکامی را پیش‌بینی می‌کنند و بعد نمادسازی هویت اخلاقی به صورت مثبت معنادار پیش‌بین شادکامی است. همچنین از بین دو بعد هویت اخلاقی، فقط بعد نمادسازی اخلاقی با برقراری رابطه مثبت بین دو متغیر الگوهای ارتباطی خانواده و شادکامی، نقش واسطه‌ای داشت. جهت‌گیری گفت‌وشنود نیز به صورت غیرمستقیم با واسطه‌گری نمادسازی هویت اخلاقی، پیش‌بینی‌کننده مثبت معنادار شادکامی بود. بر اساس یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که افزایش جهت‌گیری گفت‌وشنود خانواده منجر به نمادسازی هویت اخلاقی و شادکامی بیشتر فرزندان می‌شود.

واژه‌های کلیدی: الگوهای ارتباطی خانواده، شادکامی، نمادسازی، هویت اخلاقی

Abstract

The purpose of the present study was to investigate the mediating role of moral identity (with two dimensions of internalization and symbolization) in the relationship between family communication patterns (with two patterns of conversation orientation and conformity orientation) and happiness. Participants were 308 undergraduate students (125 women and 183 men) of Shiraz University selected by random multistage cluster sampling method. For data gathering, revised version of Family Communication Pattern Questionnaire (Koerner & Fitzpatrick, 2002b), Moral Identity Scale (Aquino & Reed, 2002), and Oxford Happiness Questionnaire (Argyle, 2001) were used. The findings showed that conformity orientation and conversation orientation were significant negative and positive predictors of happiness, respectively. The symbolization of moral identity could predict happiness positively and significantly. Between the two dimensions of moral identity, only moral symbolization played a mediating role between variables of family communication patterns and happiness. Conversation orientation was a positive significant predictor of happiness indirectly through symbolization of moral identity as a mediator variable. According to these results, it can be concluded that increasing conversation orientation of family leads to an increase in children's symbolization of moral identity and happiness.

Keywords: family communication patterns, happiness, symbolization, moral identity

received: 21 May 2019

accepted: 13 October 2019

Contact information: yousefi@shirazu.ac.ir

دریافت: ۹۸/۰۲/۳۱

پذیرش: ۹۸/۰۷/۲۱

مقدمه

شادکامی^۱ از مؤلفه‌های بسیار مهم بهزیستی^۲ (استپتوی، ۲۰۱۹؛ چرچیل، آپاو و فارول، ۲۰۱۹؛ میرال، بیلدیز و کارابای، ۲۰۱۸) و تجربه‌ای فرح‌بخش^۳ است که برای توصیف آن از احساس‌های مثبتی مانند لذت^۴، افتخار^۵، محبت^۶ و قدردانی^۷ استفاده می‌شود (اوشی و گیلبرت، ۲۰۱۶). آرگیل، مارتین و لو (۱۹۹۵)، شادکامی را ترکیبی از وجود عاطفه مثبت^۸، فقدان عاطفه منفی^۹ و رضایت از زندگی می‌دانند. از نظر وینهوون (۱۹۸۸)، شادکامی به قضاوت فرد از درجه مطلوبیت کیفیت کل زندگی وی اطلاق می‌شود. سلیگمن (۲۰۰۲) نیز احساس شادکامی را یک پدیده هیجانی مثبت در نظر می‌گیرد که برای انسان ضروری است و به زندگی معنا می‌بخشد. این مفهوم دارای دو مؤلفه شناختی و عاطفی است؛ مؤلفه شناختی، بر رضایت فرد از زندگی (ارزیابی فرد از زندگی برحسب استانداردهای ذهنی او) و مؤلفه عاطفی بر توازن لذت (تعادل بین هیجان‌های مثبت و منفی) و حالت‌هایی مانند خنده و شوخ‌طبعی دلالت دارد (سلیگمن، ۲۰۰۲). به اعتقاد ریان و فردریک (۱۹۹۷) شادکامی نوعی تجربه روان‌شناختی است که در برخی مواقع، وجود فرد را در برمی‌گیرد و موجب احساس و ادراکی متمایز از برانگیختگی^{۱۰}، فعال بودن، یا داشتن انرژی بدنی محض می‌شود و تجربه سرزندگی را به فرد تزریق می‌کند. از آنجاکه زمینه‌های جسمانی-روان‌شناختی افراد همانند یکدیگر نیست، شادکامی تجربه‌ای منحصر به فرد است.

طبق نظریه پارک و پترسون (۲۰۰۶) و ریان و فردریک (۱۹۹۷)، شادکامی از هر دو علل محیطی و فردی متأثر می‌شود. از عوامل فردی مهم که بر اساس پژوهش‌های گوناگون، شادکامی و شاخصه‌های بهزیستی را در افراد متأثر می‌کند، هویت^{۱۱} است (برای مثال، چوی و وانگ، ۲۰۱۶؛ خالک و لستر، ۲۰۱۷؛ ژاو، هایم و اوبراین، ۲۰۱۵؛ کامپس و دیگران، ۲۰۱۶؛ گرابس، ۲۰۱۸؛ لویتو، ۲۰۱۶؛ هاردی و دیگران، ۲۰۱۳). بر اساس

نظریه ریان و دسی (۲۰۰۱)، نگرش، عقاید و ارزش‌های فردی که در هویت شخص نمایان می‌شوند، می‌توانند به‌عنوان پیش‌بین بر شادکامی فرد اثر بگذارند. همچنین طبق پژوهش پوررضائیان و پوررضائیان (۱۳۹۳)، نوع هویت افراد بر میزان بهزیستی و شادکامی آن‌ها اثرگذار است. هویت شامل نگرش‌ها، ویژگی‌ها، خلق‌وخو و هر آن چیزی است که فرد را از دیگران متمایز می‌کند (برزونسکی، سی‌شی، دوریز و سوننز، ۲۰۱۱). شواهد پژوهشی نشانگر تأثیر مستقیم این سرمایه‌های فردی^{۱۲} بر شادکامی و بهزیستی افراد است (برای مثال، جیانگ، لو و ساتو، ۲۰۱۲).

نخستین بار اریکسون^{۱۳} (۱۹۶۸ نقل از آکینو و رید، ۲۰۰۲) هویت‌یابی را گامی مهم در گذار از نوجوانی و ورود به مرحله بزرگسالی در نظر گرفت و معتقد بود هویت که شامل حقیقت وجودی فرد است، در محوری‌ترین بخش وجود فرد قرار دارد. پس از اریکسون، نظریه‌پردازان بسیاری به بررسی مؤلفه‌ها، ساختار، چگونگی شکل‌گیری و انواع هویت پرداختند (برزونسکی و دیگران، ۲۰۱۱؛ هاگ، ۲۰۱۶) که در این بین، هویت اخلاقی طی چند سال اخیر توجه پژوهشگران را به خود جلب کرده است.

منظور از هویت اخلاقی^{۱۴} خودپنداشتی^{۱۵} شخصی است که بر اساس مجموعه‌ای از صفات^{۱۶} اخلاقی تشکیل شده است (آکینو و رید، ۲۰۰۲)؛ به عبارت دیگر، هویت اخلاقی نمایانگر پایبندی فرد به ارزش‌ها و اصول اخلاقی است (هاردی، باتاچریجی، رید و آکینو، ۲۰۱۰). نخستین بار بلاسی (۱۹۸۰) با مطرح ساختن این مفهوم، رفتار اخلاقی را در بسیاری از پژوهش‌ها پیش‌بینی کرد. هویت اخلاقی انگیزه اخلاقی عمل کردن در رفتار است، بین قضاوت و عمل اخلاقی رابطه برقرار می‌کند و منجر به انجام رفتار اخلاقی بر اساس اصول اخلاقی تنیده در هویت فرد می‌شود (هاردی، بین و اولسن، ۲۰۱۵؛ هرترز و کرتاور، ۲۰۱۶).

آکینو و رید (۲۰۰۲) برای هویت اخلاقی دو بعد درونی و بیرونی را مطرح کردند؛ بعد درونی به میزان عمق ارزش‌ها و آرمان‌های اخلاقی در خودپنداشت فرد اشاره دارد، معطوف به وجه

1. happiness
2. well-being
3. bracing
4. pleasure
5. glory
6. affection

7. appreciation
8. positive affect
9. negative affect
10. arousal
11. identity
12. individual capital

13. Erikson, E.
14. moral identity
15. self-concept
16. characteristics

بحث و تبادل نظر درباره طیف گسترده‌ای از موضوعات تشویق می‌شوند (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲الف) و به‌طور خودانگیزه و پیوسته با یکدیگر تعامل دارند (فیتزپاتریک، ۲۰۰۴). این در حالی است که بعد هم‌نوایی بر وابستگی و هماهنگی بین اعضا و اجتناب از تعارض و کشمکش تأکید دارد (کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۶) و اعضا در جهت یکسان کردن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید، تحت فشار قرار می‌گیرند (کشتکاران، ۱۳۸۸). پژوهش‌ها نشان می‌دهد هریک از این جهت‌گیری‌ها آثار و پیامدهای خاص خود را دارد (احیاکننده و یوسفی، ۱۳۹۶).

افزون بر آن، شواهد پژوهشی بر نقش خانواده و عوامل آن بر شادکامی و بهزیستی افراد تأکید می‌کند (برای مثال، خرماهی، اکبری، صبری و نیرومند، ۱۳۹۴؛ سامانی و ترابی، ۱۳۹۰؛ فرخی و سبزی، ۱۳۹۴؛ لیو، گو و زو، ۲۰۱۶؛ هورستمن، کولانر و ریتنور، ۲۰۱۶)؛ به عبارت دیگر، مؤلفه‌های خانواده پیش‌بین شادکامی هستند. همچنین مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که الگوهای ارتباطی خانواده به‌عنوان پیش‌بینی جهت ایجاد ارزش‌ها، عقاید، مهارت‌ها، هویت و سازه‌های روان‌شناختی بر فرد اثر می‌گذارند (اسمیتز، سوننز، ونستینکیستی، لویکیکس و گوسنس، ۲۰۱۰؛ اوروزکو، ۲۰۱۸؛ پوررضائیان و پوررضائیان، ۱۳۹۳؛ جانسون، ۲۰۱۸؛ رحیمی و یوسفی، ۱۳۸۹؛ رستمی، ۱۳۹۲؛ روت و اسمیتانا، ۲۰۱۵؛ سیگرین و فلورا، ۲۰۱۱؛ فاتحی، فولادچنگ و عابدی، ۱۳۹۶؛ کریک‌پاتریک و هازان، ۱۹۹۴؛ مالودا، کامسیل و مارتینز، ۲۰۱۸). در مدل الگوهای ارتباطی خانواده (فیتزپاتریک، ۲۰۰۴)، روابط بین اعضا بر بسیاری از جنبه‌های زندگی از جمله شخصیت، هویت، قابلیت‌های فردی-اجتماعی و میزان بهزیستی تأثیر می‌گذارد. خانواده‌هایی با میزان بالای گفت‌وشنود به اعضای خود کمک می‌کنند که به استقبال چالش‌ها بروند (اکبری، خرماهی، کشتکار، مهبودی و امرایی، ۲۰۱۴؛ کوئرنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۶). از اعضای خود حمایت بهینه کنند و در دوره‌های مختلف زندگی، نقش مثبتی در شکل‌گیری هویت اعضا داشته باشند (بتاسکی، ۲۰۱۶؛ جوکار و رستمی، ۱۳۹۴؛ کوپیک و دنيسن، ۲۰۱۲). در خانواده‌هایی که گفت‌وشنود زیاد است، افراد جرأت

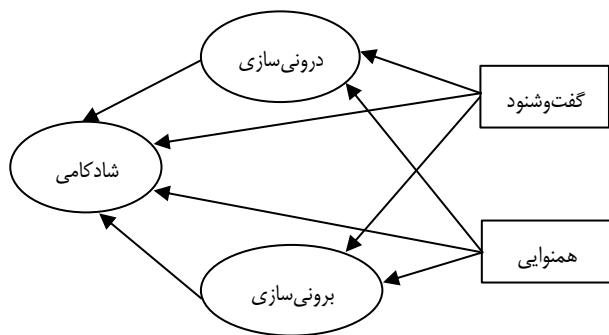
خصوصی هویت اخلاقی است و درونی‌سازی^۱ نام دارد. استقرار ارزش‌های اخلاقی در درون فرد ممکن است نمود بیرونی نیز داشته باشد، بدین صورت که تعهدات و ارزش‌ها از طریق اعمال فرد در دنیای بیرونی به دیگران نشان داده می‌شود. این بعد به نمایش و انعکاس ویژگی‌ها و نمادهای اخلاقی در رفتار، به‌صورت بیرونی و اجتماعی تعریف می‌شود، وجه عمومی هویت اخلاقی است و نمادسازی^۲ نامیده می‌شود.

شکل‌گیری ارزش‌ها و آرمان‌های اخلاقی و نحوه بروز آن‌ها به‌صورت فرایندی-آموزشی ایجاد می‌شوند (چودری، ۲۰۱۸؛ دروم‌رایت، پرنیس و بیاسوشی، ۲۰۱۵). بر اساس مدل هویت اخلاقی آکینو و رید (۲۰۰۲)، خانواده، گروه همسالان، معلمان و مدارس، منابعی اثرگذار و غنی برای هدایت و نهادینه کردن باورهای اخلاقی در فرد هستند. خانواده عاملی اثرگذار بر شخصیت، رشد زیستی، و تحول روانی-اجتماعی اعضای خود است (تیلور، داگلاس، آپدگراف و مارسلیا، ۲۰۱۸؛ کانلا، جونز و وایتز، ۲۰۱۵؛ کیم و کیم، ۲۰۱۸؛ هافمن، ۲۰۱۸). در پژوهش‌های متعددی به نقش مؤثر خانواده در شکل‌گیری و جهت‌دهی هویت (و نه هویت اخلاقی) فرزندان اشاره شده است (پلیرونی، راماسی و میسیچی، ۲۰۱۸؛ زانگ و دیگران، ۲۰۱۹؛ کروسیتی، برانجی، روبینی، کوت و میوس، ۲۰۱۷). از این‌رو، با توجه به کمبود پژوهش‌ها در زمینه هویت اخلاقی، نقش خانواده و ارتباطات خانوادگی می‌تواند به‌عنوان یکی از پیش‌بیننده‌های این سازه مورد نظر قرار گیرد؛ بنابراین در این پژوهش نقش الگوهای ارتباطی خانواده^۳ (فیتزپاتریک، ۲۰۰۴) جهت بررسی اثر آن بر هویت اخلاقی افراد مورد واکاوی قرار می‌گیرد.

مفهوم الگوی ارتباطی خانواده منعکس‌کننده چگونگی ارتباط والدین با فرزندان است (هوانگ، ۱۹۹۹). در راستای این مدل، فیتزپاتریک و ریچی (۱۹۹۴)، دو بعد جهت‌گیری گفت‌وشنود^۴ و جهت‌گیری هم‌نوایی^۵ را به‌عنوان باورهایی اساسی شناسایی کردند؛ این ابعاد مشخص می‌کنند اعضای خانواده تا چه اندازه‌ای از افکار و احساس‌های خود سخن می‌گویند و آن‌ها را با یکدیگر در میان می‌گذارند. در بعد گفت‌وشنود، همه اعضای خانواده به

جست‌وجوهای انجام‌شده در این پژوهش، نقش واسطه‌ای هویت اخلاقی در رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و شادکامی در یک مدل جامع، بررسی نشده است؛ از همین رو، در این پژوهش با توجه به پیشینه علمی شادکامی و مفاهیم نظری مطرح‌شده، فرض این بوده است که بررسی متغیرهای انتخاب‌شده در مدل پژوهش موجب دید جامع‌تر و کل‌نگر به این سازه می‌شود.

شادکامی مقوله‌ای بسیار مهم در روان‌شناسی مثبت‌نگر است که بر بهزیستی و سلامت روان‌شناختی افراد تمرکز دارد (واتس، ۲۰۱۸)؛ بنابراین دانش و آگاهی کامل در مورد شادکامی و اثرات آن، همچنین عواملی که در ایجاد و تقویت این حالت یا تجربه نقش دارند، برای همه افراد ضروری است. افراد شاد، اعتماد به خود^۱ بیشتری دارند و از این‌رو، در کمک به خود و دیگران مفید واقع می‌شوند و در محیط خانواده و دوستان و محل کار، منبعی از دلگرمی و امید هستند (ذهیبون و حسینی، ۱۳۹۶؛ ساریکام، ۲۰۱۵؛ فاتحی و یوسفی، ۱۳۹۶؛ ویلتیت، ریچی، روت‌لانا و ون‌تانگرین، ۲۰۱۹). بدین ترتیب، هدف از این پژوهش تعیین رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و شادکامی با نقش واسطه‌ای هویت اخلاقی مطابق با شکل ۱ است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

- با توجه به مدل پیشنهاد شده، فرضیه‌های پژوهش عبارت‌اند از:
- ۱) جهت‌گیری گفت‌وشنود رابطه مثبت و جهت‌گیری هم‌نوایی رابطه منفی با شادکامی دارند.
 - ۲) جهت‌گیری گفت‌وشنود رابطه مثبت و جهت‌گیری هم‌نوایی رابطه منفی با ابعاد هویت اخلاقی دارند.
 - ۳) ابعاد هویت اخلاقی با شادکامی رابطه مثبت دارد.

می‌یابند تا مسائل گوناگون اثرگذار در اعتلای شخصیتشان را واکاوی کنند. یکی از این مقوله‌ها، بحث اخلاق است. هویتی که به‌طور کاوشی کسب شده و دارای محتوایی است باید مورد واکاوی قرار بگیرد تا مشخص شود آیا می‌تواند زمینه‌سازی برای تجربه شادکامی باشد یا خیر. از سویی باید کنکاش شود تا نقش بعد درونی‌سازی در شکل‌گیری هویت اخلاقی افراد خانواده مشخص شود و رابطه آن با میزان شادکامی مورد بحث قرار گیرد. از نظر ریان و دسی (۲۰۰۱) شادکامی و نشاط ذهنی از پیامدهای مهم محیط و درونیات غالب بر فرد است. بنابراین با توجه به نظریه الگوهای ارتباطی خانواده، این سؤال مطرح می‌شود که آیا برای تبیین شادکامی دانشجویان می‌توان از این مدل استفاده کرد؟

در مجموع، با توجه به علت‌ها و پیشایندهای شناسایی‌شده برای شادکامی و نقشی که برای هر یک از این علت‌ها در نظر گرفته شده است، مسئله اصلی این پژوهش پاسخ به این سؤال است که آیا می‌توان با در نظر داشتن الگوهای ارتباطی خانواده، ابعاد هویت اخلاقی و شادکامی، یک طرح همبستگی با استفاده از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری را تدوین کرد که تبیین‌کننده شادکامی دانشجویان باشد؟

به‌منظور پاسخگویی به پرسش‌های مطرح‌شده می‌توان گفت طبق نظریه ریان و فردریک (۱۹۹۷)، شادکامی در یک فرایند محیطی، شخصی- هویتی شکل می‌گیرد و الگوهای ارتباطی خانواده و هویت اخلاقی می‌توانند به‌گونه‌ای فرد را منعطف و متأثر کنند تا در شاخصه‌های بهزیستی بالا برود و در بیشتر مواقع زندگی احساس شادکامی را تجربه کند. همان‌طور که پیداست، روابط تنش‌زا و ناکارآمد در خانواده، در ایجاد الگویی مناسب جهت تشکیل هویتی مطلوب و مبتنی بر اخلاق، در اعضایش خلل ایجاد می‌کند (میچل، رابینسون، مارین، لی و راندوف، ۲۰۱۳) و به‌تبع آن، هویتی که مبتنی بر باور اخلاقی نباشد، فرد را در رویارویی با مشکلات و چالش‌های زندگی دچار گسستگی کرده و برای درک و تجربه شادکامی موانعی ایجاد می‌کند (جوشنلو، ۲۰۱۵؛ لو و گائو، ۲۰۱۷). اگرچه پژوهش‌های مختلف به روابط دو متغیری بین این سازه‌ها توجه کرده و آن‌ها را مورد بررسی قرار داده‌اند، اما بر اساس

گزارش شده است (دلنواز، البرزی و خوشبخت، ۱۳۹۷؛ کورش نیا و لطیفیان، ۱۳۸۶). در پژوهش فرحمند و فولادچنگ (۱۳۹۶) ضریب آلفای کروناخ برای جهت‌گیری گفت‌وشنود و همنوایی به‌ترتیب ۰/۹۱ و ۰/۸۷ گزارش شد و روایی سازه ابزار با روش همسانی درونی از طریق محاسبه ضریب همبستگی بین هر یک از ابعاد با ماده‌های تشکیل‌دهنده پرسشنامه، برای جهت‌گیری گفت‌وشنود در دامنه ۰/۶۲ تا ۰/۷۷ و برای جهت‌گیری همنوایی در دامنه ۰/۶۳ تا ۰/۷۶ به‌دست آمد.

در این پژوهش، ضریب آلفا برای جهت‌گیری گفت‌وشنود ۰/۸۹ و برای جهت‌گیری همنوایی ۰/۸۸ به‌دست آمد که نشانگر اعتبار مطلوب این ابزار است. برای تعیین روایی پرسشنامه از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد و دامنه بار عاملی ماده‌ها برای بعد گفت‌وشنود ۰/۴۹ تا ۰/۶۲ و بعد همنوایی ۰/۶۰ تا ۰/۷۰ به‌دست آمد. شاخص‌های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی ($\chi^2/df=1/74$ ، $AGFI=0/86$ ، $GFI=0/88$ ، $IFI=0/92$ ، $CFI=0/92$ ، $RMSEA=0/05$ ، $PCLOSE=0/50$) نیز مطابق با ملاک کلاین (۲۰۱۶) حاکی از برازش مطلوب مدل است.

مقیاس هویت اخلاقی^۲ (آکینو و رید، ۲۰۰۲). این مقیاس خودگزارش‌دهی که جهت سنجش هویت اخلاقی ساخته شده است، شامل دو بعد درونی‌سازی و نمادسازی است. آزمودنی باید با توجه به صفات اخلاقی (مانند دلسوز، مهربان، عادل و غیره) نوشته‌شده در بالای پرسشنامه، به ۱۰ سؤال که مبتنی بر صفات مذکور است پاسخ بدهد. این مقیاس به‌صورت طیف لیکرت هفت‌درجه‌ای (از ۱= کاملاً مخالفم تا ۷= کاملاً موافقم) تنظیم شده است که دو ماده ۴ و ۷ به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند.

آکینو و رید (۲۰۰۲) اعتبار بعد درونی‌سازی و نمادسازی را به‌ترتیب ۰/۸۵ و ۰/۷۱ و روایی سازه مقیاس را با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی مطلوب گزارش کرده‌اند. انجم‌شعاع، حسینچاری، لطیفیان و خرمایی (۱۳۹۶) با روش آلفای کروناخ، اعتبار هر دو بعد درونی‌سازی و نمادسازی را به‌ترتیب برابر ۰/۷۰ و ۰/۷۵ گزارش کردند، همچنین با بررسی روایی مقیاس از طریق تحلیل عاملی تأییدی، وجود دو عامل مقیاس را تأیید کردند.

۴) ابعاد هویت اخلاقی در رابطه جهت‌گیری‌های ارتباطی خانواده و شادکامی دانشجویان نقش واسطه‌ای دارد.

روش

روش این پژوهش، همبستگی و جامعه آماری آن شامل همه دانشجویان مرد و زن دوره کارشناسی دانشگاه شیراز در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بود. شرکت‌کنندگان این پژوهش با در نظر گرفتن ملاک ۲/۵ تا ۵ برابر کردن تعداد ماده‌های همه ابزارهای پژوهش برای حجم نمونه (کلاین، ۲۰۱۶) و با استفاده از روش نمونه‌برداری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای، انتخاب شدند. به این ترتیب که از بین ۱۶ دانشکده دانشگاه شیراز، هشت دانشکده و از هر دانشکده چهار کلاس به‌صورت تصادفی انتخاب شد و همه دانشجویان حاضر در کلاس‌ها در پژوهش شرکت داده شدند. تعداد شرکت‌کنندگان پژوهش ۳۰۸ نفر بود که پس از حذف پرسشنامه‌های مخدوش، تعداد آن‌ها به ۳۰۰ نفر (۱۱۷ زن، ۱۸۳ مرد) کاهش یافت. میانگین سنی شرکت‌کنندگان ۳۱/۶ سال و انحراف استاندارد ۶/۱ با دامنه سنی ۲۳ تا ۵۰ سال بود. به‌منظور گردآوری داده‌ها از این ابزارها استفاده شد:

پرسشنامه بازنگری‌شده الگوهای ارتباطی خانواده^۱ (کوئرتنر و فیتزپاتریک، ۲۰۰۲ ب). در این پرسشنامه آزمودنی‌ها ۲۶ ماده را که مربوط به شیوه ارتباط در خانواده است می‌خوانند و مشخص می‌کنند که هر جمله تا چه اندازه در مورد آن‌ها صدق می‌کند. این پرسشنامه دو بعد گفت‌وشنود (۱۵ ماده اول) و همنوایی (۱۱ ماده بعدی) را می‌سنجد. برای پاسخ‌گویی به ماده‌های این پرسشنامه از طیف ۵ درجه‌ای لیکرت (۱=به‌شدت مخالفم تا ۵=به‌شدت موافقم) استفاده شده است. با توجه به نمرات پاسخ‌دهندگان، برای هر زیرمقیاس یک نمره میانگین محاسبه می‌شود.

فیتزپاتریک (۲۰۰۴) اعتبار این پرسشنامه را با استفاده از ضریب آلفای کروناخ برای دو بعد گفت‌وشنود و همنوایی به‌ترتیب برابر ۰/۸۹ و ۰/۷۹ گزارش کرده است. این پرسشنامه از ابزارهای معروف برای سنجش الگوهای ارتباطی خانواده است که روایی محتوایی، ملاکی و سازه آن در پژوهش‌های متعددی، مطلوب

همبستگی پیرسون و برای بررسی فرضیه‌ها و مدل پیشنهادی پژوهش از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد.

یافته‌ها

در جدول ۱ میانگین، انحراف استاندارد و ضرایب همبستگی متغیرهای مدل پیشنهادی پژوهش گزارش شده است.

جدول ۱

میانگین، انحراف استاندارد و ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	M	SD	۱	۲	۳	۴
۱. گفت‌وشنود	۵۱/۷	۱۱/۱	۱			
۲. همنوایی	۳۲/۴	۹/۶	۰/۰۳	۱		
۳. درونی‌سازی	۶۷/۰	۱۶/۱	۰/۲۰**	۰/۲۶**	۱	
۴. نمادسازی	۴۰/۵	۸/۶	۰/۷۱**	۰/۰۷	۰/۲۱**	۱
۵. شادکامی	۷۴/۸	۱۲/۹	۰/۳۷**	۰/۱۳*	۰/۱۲*	۰/۳۴**

* $P < .05$ ** $P < .01$

بر اساس جدول ۱، وجود رابطه معنادار بین متغیرهای پژوهش، انجام تحلیل‌های بعدی را امکان‌پذیر ساخت. برای آزمون مدل پیشنهادی پژوهش، پس از بررسی مفروضه‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری همچون استقلال خطاها و نرمال بودن چندمتغیری و اطمینان از برقراری آن‌ها، آزمون مدل اجرا شد. میزان ضرایب و سطح معناداری اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای مدل پژوهش با حذف مسیرهای غیرمعنادار در جدول‌های ۲ و ۳ ذکر شده است.

جدول ۲

ضرایب مسیرهای مستقیم مدل پژوهش

مسیرهای مستقیم مدل	مقدار برآورد	مقدار استاندارد شده	خطای استاندارد	t	P
گفت‌وشنود بر درونی‌سازی	۰/۴۶	۰/۲۲	۰/۰۷	۵/۹	۰/۰۰۱
گفت‌وشنود بر نمادسازی	۰/۲۷	۰/۲۸	۰/۰۴	۶/۶	۰/۰۰۱
گفت‌وشنود بر شادکامی	۰/۳۶	۰/۳۳	۰/۰۶	۵/۶	۰/۰۰۱
همنوایی بر درونی‌سازی	-۰/۱۶	-۰/۱۸	۰/۰۷	۲/۳	۰/۰۱
همنوایی بر شادکامی	-۰/۱۶	-۰/۱۵	۰/۰۷	۲/۳	۰/۰۱
برونی‌سازی بر شادکامی	۰/۲۷	۰/۲۲	۰/۰۸	۳/۲	۰/۰۰۱

در این پژوهش، اعتبار مقیاس هویت اخلاقی با استفاده از آلفای کرونباخ برای بعد درونی‌سازی ۰/۶۶ و بعد نمادسازی اخلاقی ۰/۷۲ به دست آمد. برای تعیین روایی مقیاس نیز از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد که دامنه بار عاملی سؤال‌ها برای بعد درونی‌سازی ۰/۳۰ تا ۰/۸۶ (با حذف سؤال ۷ که کفایت لازم را نداشت و کنار گذاشته شد) و بعد همنوایی ۰/۴۴ تا ۰/۶۹ به دست آمد. شاخص‌های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی ($\chi^2/df=1/25$ ، $AGFI=0/95$ ، $GFI=0/97$ ، $IFI=0/98$ ، $CFI=0/98$ ، $PCLOSE=0/82$ ، $RMSEA=0/02$) نیز مطابق با ملاک کلاین (۲۰۱۶) نشانگر برازش مطلوب مدل است.

پرسشنامه شادکامی آکسفورد^۱ (آرگیل، ۲۰۰۱). این پرسشنامه دارای ۲۹ ماده چهارگزینه‌ای است که از ۱ تا ۴ نمره‌گذاری می‌شود. به این صورت که در هر ماده، به گزینه‌ای که بیانگر بیشترین میزان شادکامی است نمره چهار و به گزینه‌ای که بیانگر کمترین میزان شادکامی است نمره ۱ تعلق می‌گیرد. آرگیل و لو (۱۹۹۰) اعتبار پرسشنامه را با استفاده از ضریب بازآزمایی پس از ۶ هفته برابر ۰/۷۸ و پس از ۵ ماه برابر ۰/۶۷ گزارش کردند. در پژوهش جزایری، دلاور و درتاج (۱۳۹۷) اعتبار پرسشنامه با روش همسانی درونی و با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۳ برآورد شد. فرخی و سبزی (۱۳۹۴) نیز ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه را ۰/۹۴ گزارش کردند. همچنین برای تعیین روایی با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی، وجود یک عامل کلی را برای ابزار تأیید کردند.

در این پژوهش، برای تعیین روایی ابزار از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد و دامنه بار عاملی ماده‌ها بین ۰/۳۹ تا ۰/۶۳ به دست آمد. شاخص‌های برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی ($\chi^2/df=1/77$ ، $AGFI=0/85$ ، $GFI=0/87$ ، $IFI=0/88$ ، $PCLOSE=390$ ، $RMSEA=0/05$ ، $CFI=0/88$) نیز مطابق با ملاک کلاین (۲۰۱۶) حاکی از برازش مطلوب مدل است. برای بررسی اعتبار پرسشنامه شادکامی آکسفورد نیز، ضریب آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۱ به دست آمد.

در این پژوهش برای اطلاعات توصیفی متغیرها از میانگین و انحراف استاندارد، برای بررسی روابط ساده بین متغیرها از ضریب

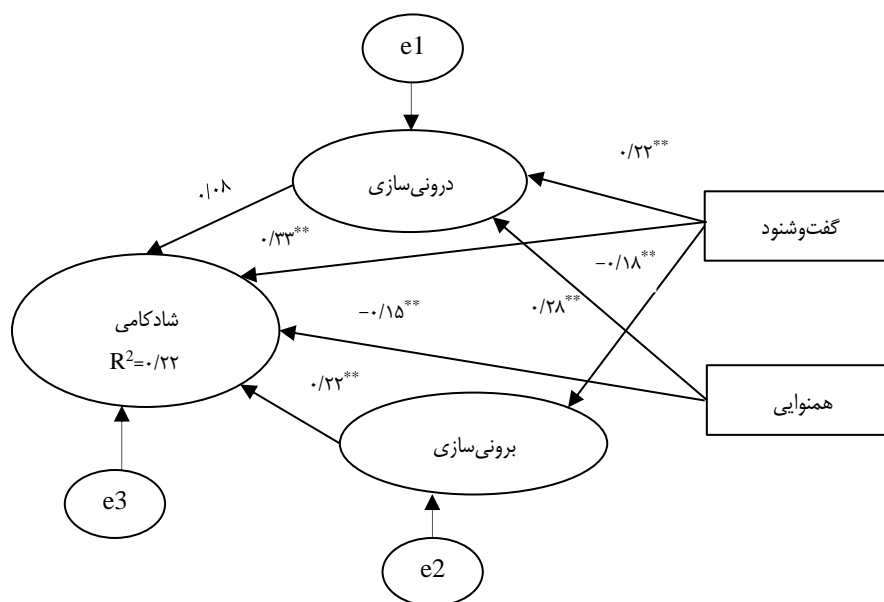
متغیرها	اثرات غیرمستقیم	اثرات کل	واریانس تبیین شده
گفت‌وشنود	۰/۰۹**	۰/۴۲**	-
همنوایی	-	-۰/۱۵**	-
درونی سازی	-	-	۰/۱۱
نمادسازی	-	۰/۲۲	۰/۱۳
شادکامی	-	-	۰/۲۲

*P < ۰/۰۵ **P < ۰/۰۱

معنادار، اما اثر بعد همنوایی الگوی ارتباطی خانواده بر درونی سازی ($\beta = -0/18$)، و شادکامی ($\beta = -0/15$)، منفی معنادار است. اثر نمادسازی هویت اخلاقی نیز بر شادکامی ($\beta = 0/22$) مثبت معنادار است.

بر اساس اطلاعات جدول ۳، اثر غیرمستقیم (۰/۰۹) الگوی ارتباطی گفت‌وشنود (در دامنه ۹۵ درصد، از ۰/۰۴ تا ۰/۱۲) بر شادکامی ($P < 0/01$) به صورت مثبت معنادار است که از طریق بعد نمادسازی بر شادکامی وارد می شود و تأییدکننده نقش واسطه‌ای هویت اخلاقی در رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و شادکامی است. با توجه به شکل ۲، الگوهای ارتباطی خانواده و ابعاد هویت اخلاقی در مجموع ۲۲ درصد از تغییرات شادکامی را تبیین می کنند.

همان گونه که در جدول ۲ مشاهده می شود، اثر مستقیم گفت‌وشنود بر بعد درونی سازی هویت اخلاقی ($\beta = 0/22$)، بعد نمادسازی هویت اخلاقی ($\beta = 0/28$) و شادکامی ($\beta = 0/33$) مثبت

شکل ۲. مدل نهایی پژوهش

مربوط به فرضیه اول پژوهش مبنی بر پیش بینی مثبت شادکامی توسط جهت گیری گفت‌وشنود و پیش بینی منفی شادکامی توسط جهت گیری همنوایی با پژوهش های پیشین (اکبری و دیگران، ۲۰۱۴؛ فرخی و سبزی، ۱۳۹۴؛ فیتزپاتریک، ۲۰۰۴؛ مالودا و دیگران، ۲۰۱۸) هم راستا است. طبق نتایج سامانی و ترابی (۱۳۹۰) خانواده های سالم که مسائل و مشکلات را باهم مطرح کرده و روابطی متعامل و متقابل به دور از کنترل باهم برقرار می کنند، با ایجاد فضایی امن و دور کردن اعضای خود از تنیدگی و فشارهای روانی در شادکامی اعضای خود نقش مؤثری دارند.

طبق نتایج آزمون مدل نهایی پژوهش نیز شاخص های برازش به دست آمده از اجرای تحلیل مدل یابی معادلات ساختاری ($CFI = 0/90$, $IFI = 0/88$, $GFI = 0/88$, $AGFI = 0/85$, $\chi^2/df = 1/5$, $PCLOSE = 0/99$, $RMSEA = 0/04$) مطابق با ملاک کالین (۲۰۱۶) نشان دهنده برازش مناسب مدل با داده ها است.

بحث

هدف این پژوهش تعیین نقش واسطه ای هویت اخلاقی در رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و شادکامی بود. یافته های

منطبق با این پژوهش‌ها، در تبیین این یافته می‌توان گفت در خانواده‌هایی که اعضای آن به راحتی می‌توانند با یکدیگر تعامل برقرار کرده و مسائل گوناگونی را بدون محدودیت زمانی مطرح کنند؛ نوعی سرزندگی و احساس حمایت عاطفی- اجتماعی در اعضا پدیدار می‌شود. صرف اینکه فرد، کسی را برای گفت‌وگو داشته باشد که بتواند حرف‌هایش را بدون ترس از قضاوت یا نصیحت‌های بالا به پایین بیان کند، خود پایه‌ای برای ظفرمندی^۱ روان‌شناختی است (اسمیتز و دیگران، ۲۰۱۰؛ جوکار و رستمی، ۱۳۹۴؛ زانگ و دیگران، ۲۰۱۹). جهت‌گیری گفت‌وشنود در خانواده، قدرت همدلی را بین اعضا تقویت می‌کند و نمی‌گذارد اعضا در برابر چالش‌های زندگی، خود را تنها دریابند و احساس بی‌کسی کنند. از این‌رو در خانواده جوی برقرار می‌شود که افراد می‌توانند شادکامی بیشتری را تجربه کنند.

در مورد پیش‌بینی شادکامی توسط جهت‌گیری همنوایی، نتایج حاکی از رابطه منفی بین این دو متغیر بود. این یافته همسو با پژوهش‌های پارک و پترسون (۲۰۰۶)، پوررضائیان و پوررضائیان (۱۳۹۳)، خرمایی و دیگران (۱۳۹۴) و فرخی و سبزی (۱۳۹۴) است. این پژوهش‌ها نشان می‌دهد در خانواده‌هایی که روابط بین افراد آن خشک و سرد است و استقلال، عقاید، نگرش‌ها و نظرات اعضا به خصوص فرزندان اهمیت چندانی ندارد، شاخصه‌های بهزیستی روان‌شناختی از جمله شادکامی بین افراد خانواده کاهش می‌یابد. بر اساس مدل فیتزپاتریک (۲۰۰۴) همنوایی با دیگران در بسیاری از مواقع احساس سرخوردگی و بی‌ارزشی را در فرد ایجاد می‌کند. از نظر کوئرر و فیتزپاتریک (۲۰۰۶)، همنوایی بالا در فضای خانواده که نوعی اجبار در قبول ارزش‌ها و نگرش‌های دیگری است، می‌تواند زمینه‌ساز تعارض و ازهم‌گسیختگی شخصیتی شده و در نتیجه آن، زندگی فرد کمتر به طرف احساس شادکامی سوق داده شود. پژوهش ذهبیون و حسینی (۱۳۹۶) نشان داد در خانواده‌هایی که نقش‌های اعضای آن شفاف است و افراد ارتباط بهتری باهم دارند، احتمال سوءتفاهم کم است و اعضا تعامل خوشایندتری باهم برقرار می‌کنند که این امر می‌تواند شادکامی بیشتری را نیز در پی داشته باشد.

نتایج به دست آمده در تأیید فرضیه دوم پژوهش، یعنی رابطه مثبت جهت‌گیری گفت‌وشنود و رابطه منفی جهت‌گیری همنوایی

با ابعاد هویت اخلاقی، همسو با یافته‌های پژوهش‌های پیشین (سیگرین و فلورا، ۲۰۱۱؛ هاردی و دیگران، ۲۰۱۰) است. جهت‌گیری گفت‌وشنود اثر مثبتی بر درونی‌سازی و نمادسازی می‌گذارد. پژوهش پوررضائیان و پوررضائیان (۱۳۹۳) نشان داد، خانواده‌هایی که به اعضای خود فرصت ابراز وجود و طرح مشکلات و مسائل را با اعضای دیگر می‌دهند و تعامل‌های درون خانواده آن‌ها بر پایه احترام بنا نهاده شده است، پایگاهی امن برای جست‌وجوگری و کاوش بایدها و نبایدهای زندگی و ارزش‌های فردی هستند. چنین خانواده‌هایی به اعضای خود فرصت می‌دهند تا مبانی اصلی شخصیتشان را بررسی، کنکاش و جزئی از خود کرده و از این‌رو، با هویت خود عجین کنند و دچار سرگشتگی و بی‌ثباتی نشوند و خود به ارزشی مطلوب دست یابند. طبق پژوهش رستمی (۱۳۹۲)، اخلاقیات و ارزش‌های اخلاقی تا حدود زیادی از اعتقادات و ارزش‌های خانواده تأثیر می‌پذیرد. گفت‌وشنود یعنی گوش‌گیری برای شنیدن وجود دارد و اعضای خانواده مورد پذیرش یکدیگر، به‌ویژه والدین هستند. جو گفت‌وشنود در خانواده موجب کاهش خودخواهی افراد می‌شود و دیگران نیز در دایره توجه فرزندان قرار می‌گیرند، همچنین نظرها و صحبت‌های دیگران که گاهی در تعارض با باورهای فرد است، بدون جبهه‌گیری کورکورانه شنیده می‌شود و مورد احترام قرار می‌گیرد.

در محیطی که در آن اعضا ترسی از بیان تراوش‌های ذهنی خود ندارند و قائل به گفت‌وگو هستند، جنبه اصلاحی ارزش‌ها و باورها افزایش می‌یابد و جنبه‌های شناختی- معرفتی بهتر بارور می‌شود و زمینه‌های لازم جهت شکل‌گیری هویت مبتنی بر اخلاقیات بهتر فراهم می‌شود. اگرچه باید به این نکته توجه کرد که جهت‌گیری گفت‌وشنود خانواده نوعی تمرین اخلاق‌مداری اعضا با یکدیگر در نمونه کوچکی از جامعه است. بدین گونه که در محیطی صمیمی، فرد موظف به شنیدن عقاید و صحبت‌های دیگری است و در جنبه‌های هیجانی، شناختی و اجتماعی میل به حمایت‌گری، همفکری و همدلی دارد. از این‌رو فرزندان یاد می‌گیرند که در تعامل‌های اجتماعی با در نظر گرفتن هنجارها و ارزش‌ها، نمودی از اخلاقی رفتار کردن را به نمایش بگذارند. رحیمی و یوسفی (۱۳۸۹) و فاتحی و دیگران (۱۳۹۶) دریافتند که

نداشت. این یافته بیانگر تأیید بخشی از فرضیه چهارم پژوهش بود. بر اساس نتایج به دست آمده، جهت گیری گفت و شنود از طریق نمادسازی اخلاقی، شادکامی را به صورت مثبت پیش بینی می کند. به این صورت که جهت گیری گفت و شنود موجب ارتقای نمادسازی اخلاقی در فرد می شود و به دنبال آن، احساس شادکامی در فرد افزایش می یابد. طبق نظریه فیتزپاتریک (۲۰۰۴)، خانواده ها پایگاهی بسیار مهم برای ساختاردهی و هدایت رشد همه جانبه اعضای خود هستند. در خانواده های موفق، نقش و مسئولیت هر عضو به روشنی مشخص است و روابط متقابل و موازی بین اعضا برقرار است. والدین هوشمند برای فرزندان احترام قائل هستند و نظر و دیدگاه آن ها را به عنوان عضوی مستقل در خانواده محترم می شمارند. الگوی ارتباطی مبتنی بر گفت و شنود به گونه ای است که محیطی عاری از تنش و احساس گناه و جوی دلپذیر برای بروز همه دغدغه های افراد فراهم می کند. محیط خانوادگی گرم و مبتنی بر پذیرش و گفت و شنود متقابل به شکل گیری باورهایی می انجامد که دیگران در آن محترم و مهم شمرده می شوند و ارزش ها و عقاید افراد مدنظر است. این باورها می تواند، هویتی مبتنی بر اخلاق را در وجود فرد نهادینه کند. هم راستا با دیدگاه کریک پاتریک و هازان (۱۹۹۴)، افرادی که در خانواده دارای روابطی گرم و صمیمی هستند و با اعضای خانواده همدلی دارند، این نوع رابطه را به همسالان و افراد دیگر جامعه نیز منتقل می کنند و حمایت دیگران را برای خود به ارمان می آورند. حس امنیت و حمایت از جانب دیگران و اطمینان متقابل بین فردی که بر پایه برونی سازی اخلاقیات شکل گرفته است، احساس و تجربه رضایت را در فرد افزایش می دهد و درک وی از شادکامی را موجب می شود. افزون بر آن، بر اساس نظر پارک و پترسون (۲۰۰۶)، تجربه نشاط، شادکامی و حس بهزیستی متأثر از عامل های فردی - محیطی است. از مسیرهایی که منجر به تجربه شادکامی در فرد می شود، ارزش ها و طرحواره های هویتی^۱ فرد است (لو و گائو، ۲۰۱۷). هنگامی که ارزش ها و طرحواره هویتی فرد در مسیری که مطلوب و دلخواه اوست قرار بگیرد، احساسی از شادکامی را تجربه می کند. نمادسازی جنبه بیرونی از ارزش ها

خانواده های با گفت و شنود بالا در خلال تعامل های باز، مکرر و آزادانه، زمینه را برای رشد مهارت های شناختی فرزندان خود فراهم می کنند. این فرزندان عمق شناختی، هیجانی و اجتماعی بالاتری دارند و به دلیل تعامل سالم در محیط خانواده، آموخته اند که با مشورت دیگران، خودشان تصمیم بگیرند و انتخاب کنند؛ بنابراین، باورها و ارزش ها و مبنای اصلی وجودشان را با اختیار و رضایت مندی، درونی کرده و متناسب با موقعیت، جنبه بیرونی اخلاقیات را نشان می دهند.

در مورد فرضیه سوم مبنی بر رابطه شادکامی با ابعاد هویت اخلاقی، نتایج حاکی از رابطه مثبت برونی سازی با شادکامی بود. این یافته همسو با پژوهش های گروپس (۲۰۱۸) و لو و گائو (۲۰۱۷) بود. در این راستا، پژوهش لویتو (۲۰۱۶) نشان داد که هویت اخلاقی با توجه به هنجارهای اجتماعی، شادکامی را به همراه دارد. هاردی و دیگران (۲۰۱۳) نیز نشان دادند که هویت اخلاقی تأثیر مثبتی بر بهزیستی روانی دارد و موجب ارتقای سطح سلامت روانی می شود.

نمادسازی اخلاقی پیوند ناگسستنی با تعامل ها و ارتباط های اجتماعی دارد؛ تأیید و پذیرش از سوی دیگران نقش مهمی در تعامل های اجتماعی ایفا می کند. بر اساس پژوهش هورستمن و دیگران (۲۰۱۶)، پذیرش و مورد پسند بودن از سوی دیگران، سطوح حرمت خود و شادکامی را در افراد افزایش می دهد. همچنین طبق پژوهش لیو و دیگران (۲۰۱۶)، افرادی که ارتباط بیشتر و با کیفیت تری با اطرافیان دارند، کمتر نشانه های افسردگی را گزارش می کنند. برای برقراری ارتباط مناسب با دیگران نباید از هنجارها و ارزش های جامعه تخطی کرد. بروز نشانه های اخلاقی در رفتار و ارتباط با دیگران، سهم فرد از تشویق و تأیید دیگران را بیشتر می کند و به تبع آن می تواند رضایت درونی فرد را افزایش دهد؛ بنابراین، بر اساس نظریه آکینو و رید (۲۰۰۲)، برون ریزی باورها و درونیات اخلاقی در تعاملات اجتماعی، افزایش شادکامی را در پی دارد.

سرانجام، نتایج این پژوهش نشان دهنده نقش واسطه ای بعد برونی سازی از هویت اخلاقی در رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و شادکامی بود و درونی سازی اخلاقی، نقش واسطه ای

منابع

- احیاکننده، م. و یوسفی، ف. (۱۳۹۶). رابطه الگوهای ارتباطی خانواده و سازگاری با دانشگاه: نقش واسطه‌ای راهبردهای مقابله با استرس. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۵۰، ۲۹۱-۲۷۳.
- انجم شعاع، م.، حسینچاری، م.، لطیفیان، م. و خرمايي، ف. (۱۳۹۶). رابطه هوش عمومی و استدلال اخلاقی: نقش واسطه‌گری ابعاد هویت اخلاقی. *فصلنامه مطالعات روان‌شناسی تربیتی*، ۲۷، ۸۶-۶۳.
- پوررضائیان، م. و پوررضائیان، م. (۱۳۹۳). نقش الگوی ارتباطی خانواده و سبک‌های فرزندپروری والدین در هویت والدین در هویت‌یابی و سلامت روان‌شناختی نوجوانان. *ششمین کنگره ملی آسیب‌شناسی خانواده (و جشنواره ملی خانواده پژوهی)*، ۱۵۰-۱۴۹.
- جزایری، ح.، دلاور، ع. و درتاج، ف. (۱۳۹۷). تدوین مدل شادکامی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی، هوش هیجانی، سبک دل‌بستگی، فعالیت‌های ارادی و ویژگی‌های جمعیت شناختی. *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۹(۳۵)، ۵۶-۲۷.
- جوکار، ب. و رستمی، ر. (۱۳۹۴). رابطه بین جهت‌گیری‌های ارتباطی خانواده و احساس تنهایی: بررسی نقش واسطه‌ای هویت معنوی. *دوفصلنامه مشاوره کاربردی*، ۴(۲)، ۱۸-۱.
- خرمایی، ف.، اکبری، ع.، صبری، م. و نیرومند، ح. (۱۳۹۴). پیش‌بینی شادکامی بر اساس ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با واسطه‌گری تاب‌آوری در دانش‌آموزان. *مجله مطالعات روان‌شناسی تربیتی*، ۲۱، ۸۲-۶۴.
- دلنواز، ز.، البرزی، م. و خوشبخت، ف. (۱۳۹۷). الگوهای ارتباطی خانواده و جو یادگیری با حل مسئله خلاق: نقش واسطه‌ای بازخوردهای خلاق. *فصلنامه روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، ۱۵(۵۷)، ۵۷-۴۵.
- ذهبیون، ش. و حسینی، م. (۱۳۹۶). مدل تأثیر علی سبک فرزندپروری و الگوهای ارتباطی خانواده، تعهد به مدرسه و حرمت خود در آمادگی اعتیاد دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر آبادان. *دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۱۱(۱)، ۱۰۹-۱۰۰.
- رحیمی، م. و یوسفی، ف. (۱۳۸۹). نقش الگوهای ارتباطی خانواده در همدلی و خویش‌داری فرزندان. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۳۴(۶)، ۴۴۷-۴۳۳.
- رستمی، ر. (۱۳۹۲). *رابطه الگوهای ارتباطی خانواده و احساس تنهایی: بررسی نقش واسطه‌ای هویت معنوی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه شیراز.
- سامانی، س. و ترابی، ع. (۱۳۹۰). شادکامی نوجوانان در گونه‌های مختلف خانواده بر اساس مدل بافت‌نگر فرایند و محتوای خانواده. *دوفصلنامه مشاوره کاربردی*، ۱(۱)، ۲۰-۳.

و اخلاقیات است، هنگامی که فرد بر اساس باورها و ارزش‌هایش در مسیر زندگی حرکت کند، تعارض و تناقضی در وی ایجاد نمی‌شود و درک شادکامی نمایان می‌شود. ارزش‌ها و طرحواره هویتی طی سالیان متممادی پایه‌ریزی می‌شوند. یکی از عوامل اصلی در این فرایند، خانواده است. حس درک متقابل و همدلی در تعامل‌های خانوادگی، نشاط‌بخش و شادی‌آور است (احیاکننده و یوسفی، ۱۳۹۶). هم‌صحبتی از دردها و رنج یکدیگر بار روانی مشکلات را می‌کاهد و درک پشتیبانی از جانب والدین، رضایت خاطر درونی را بالا می‌برد. این سبک تعامل و گفت‌و شنود بین اعضا، در عمق وجود می‌نشیند و شاکله هویتی فرد را با رنگ‌وبوی اخلاقی پایه‌ریزی می‌کند؛ هویتی که در آن اخلاق‌مداری پررنگ است و بهزیستی فرد در گرو اخلاقی رفتار کردن قرار دارد، پیامدهای گوناگون مثبتی برای فرد دارد. افراد با هویت منسجم که خود را در برابر گزند اطرافیان ایمن می‌بینند و اطمینان دارند اطرافیان پذیرای آن‌ها هستند، به لحاظ شاخصه‌های بهزیستی مانند شادکامی در سطح بالایی قرار می‌گیرند و در ارتباط با دیگران، احساس پراکندگی و ناامنی ندارند و شادکامی بیشتری را تجربه می‌کنند. از این‌رو، در تبیین این یافته می‌توان گفت که جهت‌گیری گفت‌و شنود زمینه‌ای را فراهم می‌کند که فرد بتواند باورهای اخلاقی را در خود بپروراند و زمانی که هویت اخلاقی در فرد تحکیم شد، تجربه شادکامی بیشتر درک می‌شود.

یافته‌های این پژوهش، محدود به دانشجویان کارشناسی بود؛ بنابراین در تعمیم نتایج به دیگر موقعیت‌ها و گروه‌های سنی باید احتیاط کرد. این پژوهش با کمک یک طرح همبستگی، الگوهای ارتباطی خانواده، هویت اخلاقی و وضعیت فعلی شادکامی دانشجویان را مورد بررسی قرار داد؛ بر این اساس، نمی‌توان نقش علت‌ومعلولی برای متغیرها قائل شد. به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آتی، نقش تعدیل‌کننده جنس در روابط بین متغیرهای این پژوهش را مورد بررسی قرار دهند. همچنین با توجه به شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش شادکامی، پیشنهاد می‌شود، سازمان‌های آموزشی-تربیتی مانند آموزش و پرورش، بر اساس این متغیرها به ایجاد و توسعه بسته‌های کاربردی-آموزشی جهت بالا بردن احساس شادکامی اقدام کنند.

- Blasi, A. (1980). Bridging moral cognition and moral action: A critical review of the literature. *Psychological Bulletin*, 88(1), 1-45.
- Butauski, M. (2016). *Young adults' identity exploration: Privacy management and parent-child communication on topics of career, religion, and politics* (Doctoral dissertation, Kent State University).
- Campos, D., Cebolla, A., Quero, S., Bretón-López, J., Botella, C., Soler, J., García-Campayo, J., Demarzo, M., & Baños, R. M. (2016). Meditation and happiness: Mindfulness and self-compassion may mediate the meditation-happiness relationship. *Personality and Individual Differences*, 93, 80-85.
- Cannella Jr, A. A., Jones, C. D., & Withers, M. C. (2015). Family-versus lone-founder-controlled public corporations: Social identity theory and boards of directors. *Academy of Management Journal*, 58(2), 436-459.
- Chowdhury, M. (2018). Emphasizing morals, values, ethics, and character education in science education and science teaching. *MOJES: Malaysian Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 1-16.
- Chui, W. H., & Wong, M. Y. (2016). Gender differences in happiness and life satisfaction among adolescents in Hong Kong: Relationships and self-concept. *Social Indicators Research*, 125(3), 1035-1051.
- Churchill, S. A., Appau, S., & Farrell, L. (2019). Religiosity, income and wellbeing in developing countries. *Empirical Economics*, 56(3), 959-985.
- Crocetti, E., Branje, S., Rubini, M., Koot, H. M., & Meeus, W. (2017). Identity processes and parent-child and sibling relationships in adolescence: A five-wave multi-informant longitudinal study. *Child Development*, 88(1), 210-228.
- Drumwright, M., Prentice, R., & Biasucci, C. (2015). Behavioral ethics and teaching ethical decision making. *Decision Sciences Journal of Innovative Education*, 13(3), 431-458.
- Fitzpatrick, M. A. (2004). Family communication patterns theory: Observations on its development and application. *Journal of Family Communication*, 4(3-4), 167-179.
- Fitzpatrick, M. A., & Ritchie, L. D. (1994). Communication schemata within the family: Multiple perspectives on فاتحی، ا.، فولادچنگ، م. و عابدی، ف. (۱۳۹۶). نقش واسطه‌گری خودتنظیمی رفتاری در رابطه بین ابعاد کارکرد خانواده و ابراز وجود. *روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*، ۲۸(۱)، ۷۰-۴۹.
- فاتحی، ا. و یوسفی، ف. (۱۳۹۶). نقش واسطه‌ای پایداری روانی در رابطه بین شیوه‌های والدگری و تبلور وجودی. *فصلنامه روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، ۱۴(۵۴)، ۱۲۰-۱۰۷.
- فرحمند، س. و فولادچنگ، م. (۱۳۹۶). تبیین علی سرزندگی تحصیلی بر اساس الگوهای ارتباطی خانواده: نقش واسطه‌ای ابرازگری هیجانی. *فصلنامه روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، ۱۳(۵۱)، ۲۶۹-۲۵۷.
- فرخی، ا. و سبزی، ن. (۱۳۹۴). شادکامی و ادراک الگوهای ارتباطی خانواده: نقش واسطه‌ای سرمایه روان‌شناختی. *فصلنامه روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی*، ۱۱(۴۳)، ۳۲۳-۳۱۳.
- کشتکاران، ط. (۱۳۸۸). رابطه الگوهای ارتباطی خانواده با تاب‌آوری در دانشجویان دانشگاه شیراز. *فصلنامه دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، ۳۹(۱۱)، ۵۳-۴۳.
- کوروش‌نیا، م. و لطیفیان، م. (۱۳۸۶). بررسی روایی و پایایی ابزار تجدیدنظرشده الگوهای ارتباطات خانواده. *خانواده پژوهی*، ۳(۱۲)، ۸۷۵-۸۵۵.
- Akbari, A., Khormaiee, F., Keshtkar, A., Mehboodi, K., & Amrai, M. (2014). The prediction of test anxiety based on family communication pattern dimensions: The mediating role of academic resilience among first year high school students. *International Journal of School Health*, 1(2), e22363.
- Aquino, K., & Reed, I. I. (2002). The self-importance of moral identity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(6), 1423-1440.
- Argyle, M. (2001). *The psychology of happiness* (2nd Ed.). London: Rutledge Press, Taylor & Francis Group.
- Argyle, M., & Lu, L. (1990). The happiness of extraverts. *Personality and Individual Differences*, 11, 1011-1017.
- Argyle, M., Martin, M., & Lu, L. (1995). Testing for stress and happiness: The role of social and cognitive factors. *Stress and Emotion*, 15, 173-187.
- Berzonsky, M. D., Cieciuch, J., Duriez, B., & Soenens, B. (2011). The how and what of identity formation: Associations between identity styles and value orientations. *Personality and Individual Differences*, 50(2), 295-299.

- Johnson, O. T. (2018). *The role of racial identity, parental socialization, and school connectedness on the academic experiences of gifted black female adolescents attending predominantly white schools*. Doctoral dissertation, North Carolina State University.
- Joshanloo, M. (2015). Conceptions of happiness and identity integration in Iran: A situated perspective. *Middle East Journal of Positive Psychology, 1*(1), 24-35.
- Khalek, A. M., & Lester, D. (2017). The association between religiosity, generalized self-efficacy, mental health, and happiness in Arab college students. *Personality and Individual Differences, 109*, 12-16.
- Kim, H. J., & Kim, T. K. (2018). Family strengths, ego-identity, and school adjustment as perceived by college students. *Indian Journal of Public Health Research & Development, 9*(8), 901-907.
- Kirkpatrick, L. A., & Hazan, C. (1994). Attachment styles and close relationships: A four-year prospective study. *Personal Relationships, 1*(2), 123-142.
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th Ed.). New York: The Guilford Press.
- Koepke, S., & Denissen, J. J. (2012). Dynamics of identity development and separation-individuation in parent-child relationships during adolescence and emerging adulthood-A conceptual integration. *Developmental Review, 32*(1), 67-88.
- Koerner, A. F., & Fitzpatrick, M. A. (2002a). Toward a theory of family communication. *Communication Theory, 12*(1), 70-91.
- Koerner, A. F., & Fitzpatrick, M. A. (2002b). Understanding family communication patterns and family functioning: The roles of conversation orientation and conformity orientation. *Communication Yearbook, 26*, 36-68.
- Koerner, A. F., & Fitzpatrick, M. A. (2006). Family Communication Patterns Theory: A Social Cognitive Approach. In D. O. Braithwaite & L. A. Baxter (Eds.), *Engaging theories in family communication: Multiple perspectives* (p. 50-65). Sage Publications.
- Leveto, J. A. (2016). Happiness and identity theory. family interaction. *Human Communication Research, 20*(3), 275-301.
- Grubbs, K. (2018). Identity, purpose, and happiness: Helping high-achieving Adolescents find all three. *Parenting for High Potential, 7*(2), 18-21.
- Hardy, S. A., Bean, D. S., & Olsen, J. A. (2015). Moral identity and adolescent prosocial and antisocial behaviors: Interactions with moral disengagement and self-regulation. *Journal of Youth and Adolescence, 44*(8), 1542-1554.
- Hardy, S. A., Bhattacharjee, A., Reed II, A., & Aquino, K. (2010). Moral identity and psychological distance: The case of adolescent parental socialization. *Journal of Adolescence, 33*(1), 111-123.
- Hardy, S. A., Francis, S. W., Zamboanga, B. L., Kim, S. Y., Anderson, S. G., & Forthun, L. F. (2013). The roles of identity formation and moral identity in college student mental health, health-risk behaviors, and psychological well-being. *Journal of Clinical Psychology, 69*(4), 364-382.
- Hertz, S. G., & Krettenauer, T. (2016). Does moral identity effectively predict moral behavior? A meta-analysis. *Review of General Psychology, 20*(2), 129-140.
- Hoffman, K. (2018). *Concepts of identity: Historical and contemporary images and portraits of self and family*. Routledge.
- Hogg, M. A. (2016). *Social identity theory*. In S. McKeown, R. Haji, & N. Ferguson (Eds.), *Peace psychology book series. Understanding peace and conflict through social identity theory: Contemporary global perspectives* (p. 3-17). Springer International Publishing.
- Horstman, H. K., Colaner, C. W., & Rittenour, C. E. (2016). Contributing factors of adult adoptees' identity work and self-esteem: Family communication patterns and adoption-specific communication. *Journal of Family Communication, 16*(3), 263-276.
- Huang, L. N. (1999). Family communication patterns and personality characteristics. *Communication Quarterly, 47*(2), 230-243.
- Jiang, S., Lu, M., & Sato, H. (2012). Identity, inequality, and happiness: Evidence from urban China. *World Development, 40*(6), 1190-1200.

- theory: Implications for identity development.* In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *Oxford library of psychology. The Oxford handbook of identity development* (p. 437-453). Oxford University Press.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology, 52*(1), 141-166.
- Ryan, R. M., & Frederick, C. (1997). On energy, personality, and health: Subjective vitality as a dynamic reflection of well-being. *Journal of Personality, 65*(3), 529-565.
- Sarıçam, H. (2015). Subjective happiness and hope. *Universitas Psychologica, 14*(2), 685-694.
- Segrin, C., & Flora, J. (2011). *Family communication*. Routledge.
- Seligman, M. E. P. (2002). *Positive psychology, positive prevention, and positive therapy*. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (p. 3-9). Oxford University Press.
- Smits, I., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Luyckx, K., & Goossens, L. (2010). Why do adolescents gather information or stick to parental norms? Examining autonomous and controlled motives behind adolescents' identity style. *Journal of Youth and Adolescence, 39*(11), 1343-1356.
- Steptoe, A. (2019). Happiness and health. *Annual Review of Public Health, 40*, 339-359.
- Taylor, A. J., Douglass, S., Updegraff, K. A., & Marsiglia, F. F. (2018). A small-scale randomized efficacy trial of the identity project: promoting adolescents' ethnic-racial identity exploration and resolution. *Child Development, 89*(3), 862-870.
- Veenhoven, R. (1988). The utility of happiness. *Social Indicators Research, 20*(4), 333-354.
- Watts, A. (2018). *The meaning of happiness: The quest for freedom of the spirit in modern psychology and the wisdom of the East*. Novato: New World Library.
- Witvliet, C. V., Richie, F. J., Root Luna, L. M., & Van Tongeren, D. R. (2019). Gratitude predicts hope and happiness: A two-study assessment of traits and states. *The Journal of Positive Psychology, 14*(3), 271-282.
- Zhou, J., Heim, D., & O'Brien, K. (2015). Alcohol *New Directions in Identity Theory and Research, 1*, 628-654.
- Liu, L., Gou, Z., & Zuo, J. (2016). Social support mediates loneliness and depression in elderly people. *Journal of Health Psychology, 21*(5), 750-758.
- Lu, J., & Gao, Q. (2017). Faith and happiness in China: Roles of religious identity, beliefs, and practice. *Social Indicators Research, 132*(1), 273-290.
- Mellado, C., Cumsille, P., & Martínez, M. L. (2018). Interactive associations of parental support, demands, and psychological control, over adolescents' beliefs about the legitimacy of parental authority. *Journal of Adolescence, 64*, 81-88.
- Meral, E. L. Ç. İ., Yildiz, B., & Karabay, M. E. (2018). How burnout affects Turnover intention? The conditional effects of subjective vitality and supervisor support. *International Journal of Organizational Leadership, 7*(1), 47-60.
- Mitchell, R. K., Robinson, R. E., Marin, A., Lee, J. H., & Randolph, A. F. (2013). Spiritual identity, stakeholder attributes, and family business workplace spirituality stakeholder salience. *Journal of Management, Spirituality & Religion, 10*(3), 215-252.
- Oishi, S., & Gilbert, E. A. (2016). Current and future directions in culture and happiness research. *Current Opinion in Psychology, 8*, 54-58.
- Orozco, J. (2018). *A community-based approach to increasing parental influence and socialization in Hispanic adolescent ethnic identity development*. (Doctoral dissertation, Azusa Pacific University).
- Park, N., & Peterson, C. (2006). Character strengths and happiness among young children: Content analysis of parental descriptions. *Journal of Happiness Studies, 7*(3), 323-341.
- Pellerone, M., Ramaci, T., & Micciche, S. (2018). Identity, family, relationships among groups and socioeducational disadvantage as factors of school failure: A cross-sectional study in a group of junior high school students of the Sicilian Hinterland. *World Futures, 74*(5), 321-342.
- Rote, W. M., & Smetana, J. G. (2015). *Parenting, adolescent-parent relationships, and social domain*

Opara, N. (2019). Identity Synthesis as a Pathway Linking Parenting and Emerging Adults' Internalizing Problems. *Journal of Child and Family Studies*, 28(4), 1029-1041.

consumption, athlete identity, and happiness among student sportspeople as a function of sport-type. *Alcohol and Alcoholism*, 50(5), 617-623.

Zong, X., Cheah, C. S., Yu, J., Lim, H. J., Vu, K. T., &